

Det har väl knappast undgått någon att Stockholm är årets europeiska kulturhuvudstad. För tretton år sedan hade de två största städerna i Skottland, grannarna Glasgow och huvudstaden Edinburgh, samma roll. Vid den tiden, i det torystyrda England, presenterades också resultatet av en utredning som, hör och häpna, Margareth Thatcher tillsatt angående "Facts about the art" - "fakta om konsten" som den hette. Där fastslår utredaren John Myerscough att kulturlivet har avgörande betydelse för den regionala utvecklingen. En orsak till detta är att kultursektorn inte ackumulerar kapital som så många andra branscher gör, utan det omsätts direkt, vilket genererar arbeten. Det visar sig nämligen att varje kulturarbetare genererar 2,7 årsarbeten inom andra sektorer som administration, tryckerier, transportföretag, försäkringsbolag, hyrfirmor osv. Eftersom våra lokala politiker, med tanke på den nu pågående debatten, inte ens tycks inse konstens egenvärde som gestaltare av vår tid och dess tankar och den tröst och den identitet konsten förmår skapa, är det desto mer häpnadsväckande att de inte ens tar till sig dessa handfasta ekonomiska argument! Det är naturligtvis ett bristsymptom när man måste driva diverse kampanjer som till exempel "kulturhuvudstadsår" för att få politisk acceptans och medial uppmärksamhet på något så självklart och ekonomiskt lukrativt som satsningar på kultur. Det bränns också en hel del rökelse under ett och samma år på evenemangskulturens altaren, men några få långsiktiga satsningar blir ju dock kvar efter festligheterna. Glasgow fick ett fantastiskt konserthus, Köpenhamn och Stockholm fick varsitt nytt modernt konstmuseum. Många av de tillfälliga kulturlokaler, verksamheter och verkstäder som skapats för detta år kommer säkert att permanentas.

För Glasgows del blev året som kulturhuvudstad ett uppsving vad beträffar lokaler för teater och konserter. I grannstaden Edinburgh knappt 40 kilometer bort investerades i institutioner för visuell konst. Ett exempel är City Art Centre som just nu visar en utställning av konst från Barentsregionen, "The Edge". Byggnaden var tidigare ett sjuvånings-varuhus mitt i stan på 2-4 Market Street vilket inköptes av City Council och byggdes om för att bli stadens kulturhus. Här visas förutom en permanent samling av samtida skotsk konst tillfälliga utställningar, med allt ifrån Mingporcelain till Aboriginkonst.

Tvärs över gatan, i de gamla grönsakshallarna ligger "The Fruitmarket Company"- Edinburgs bästa utställningshall. Även den tillkommen som en frukt av investeringarna sprungna ur kulturhuvudstadsåret. Galleriet behöll det gamla firmanamnet men visar ny internationell samtida konst. Just nu visas där en retrospektiv utställning av Yoko Ono:s verk. Det är verk från mitten av sextioalet fram till i dag. Här samsas dokumentationer av happenings med installationer fotoserier och skulpturer. Alla hennes verk är vita eller transparenta. Många av verken handlar om himlen. Där finns ett nyckelskåp i glas med åtföljande nycklar även de i glas kallad "Painting to open the sky". En serie av bilder med texter på japanska beskriver hur man skall kunna se himlen eller hur man skall kunna uppleva vindens brus i trädens löv. I ett rum står en tv-monitor som i realtid visar vad som just nu utspelar sig på himlen ovanför utställningshallen. På en pelare står en "Skymachine", en automat i rostfritt stål som portionerar ut handritade kort av horisonten. I nästa verk frågar konstnären "Have you seen a horizon lately". För de minnesgodas Beatleskännarna finns även det verk utställt vilket förde samman Yoko Ono med John Lennon, nämligen "Ceilingpainting" från 1966. En målning hängande strax under taket under den en trappstege uppställd på golvet och i ett snöre hänger ett förstoringsglas. Om man kliver upp på stegen kan man läsa en liten text på målningen där det kort och gott står "Yes". Det känns lite märkligt och samtidigt tunt att se popkulturens kulturföremål uttagna ur ett tidssammanhang och trettio år senare upphöjas till museiföremål. Det är lika egendomligt som att se Duchamps flasktorkare eller Elvis kavajer ute på världsturné.

Tillsammans gjorde John Lennon och Yoko Ono en serie verk med glasburkar innehållande bl.a. "Half a mind", Half a bottle, Half a universe. Denna idé utvecklade Ono till en

installation i ett angränsande rum kallad "Half a room". Ett rum fyllt av halva föremål - ett halvt bord med en halv radio ovanpå. Vid bordet står en halv stol och en halv resväska på golvet...

Ett av de intressantare verken är ett önsketråd där folk kan hänga upp sina önskningar nedskrivna på vita papperslappar. Trädet är en variant på shintoistiska bönetråd där bönerna fladdrar i vinden, ett mycket sympatiskt sätt att åkalla makterna. I Yoko Onos träd kan man utläsa människors önskningar och förhoppningar. En viss förstämning infinner sig dock vid läsningen av texterna, då många handlar om känslomässig nöd och utsatthet.

I samma kvarter som City Art Centre och The Fruitmarket Company, runt hörnet upp efter Cockburn Street ligger The Collective Gallery och på andra sidan samma gata Stills Gallery. Dessa två gallerier tillsammans med Inverleith House i The Royal Botanic Garden, är Edinburghs mer tongivande gallerier för samtidskonst.

Under maj månad visar Stills en separatutställning av kanadensiskan Dominique Blain. Detta är en av de bästa installationsutställningar jag har sett. Hennes arbeten har, förutom i Canada och på många ställen i USA, även visats på danska Louisiana.

Denna utställning handlar om kolonialismen och inleds lite förrädiskt med en serie porträttbilder. På dessa ser vi ansikten av till synes starka och stolta människor med brinnande blickar från tredje världen. Längre in i utställningen möter vi samma människor och bilder men nu i det sammanhang från vilket porträtten är tagna. På dessa bilder ser vi även kolonistatorerna, de bärs omkring i bärstolar och även rent bokstavligt på slavarnas ryggar. Elden i deras blickar får nu en begriplig förklaring. I verket "Probe" kan vi föreställa oss hur det känns att få galleriets publik i kikarsiktet då en vägg är genomborrad av gevär med optiska sikten. Med fingret på avtryckaren kan vi se varje ny besökare defilera förbi gevärspiporna. Längre in i galleriet möter vi Blains installation "Missa" en i tydlig exakthet skrämmande gestaltning av vad kolonialismen handlar om - övermakt, förnedring och självpåtagen rätt. Etthundra par blankputsade svarta soldatkängor i marschformation som stelnat i en obeveklig rörelse framåt genom rummet.

För de som är intresserade av 1900-talskonst i allmänhet kan ett besök på Scottish National Gallery of Modern Art vara givande. Där hittar man en del fina verk av målaren Lucien Freud som målar i en klassisk tradition men med en sällsynt psykologisk närvaro, vilket man kanske skulle kunna vänta sig av ett barnbarn till Sigmund Freud. Till pärlorna i samlingarna kan också räknas ett antal verk av Francis Bacon. I juni visar museet en retrospektiv utställning med fotografen Robert Capas bilder som nog kommer att väcka en del uppmärksamhet.

Den äldre konsten kan man med fördel få se på The National Gallery of Scotland, som i sina samlingar har en del verk av både Monet och van Gogh som jag inte ens sett reproducerade tidigare. För de som är intresserade av vår egen Zorns konst, kan det vara av ett visst intresse att se varifrån han hämtat en del av sina impulser. Under 1880-talet vistades Zorn i England några år. En av den tidens mest omtalade konstnärer, John Singer Sargent, med framförallt naturstudier i akvarell och flyhänt utförda men erotiskt laddade porträtt på sin repertouar, tycks ha haft ett avgörande inflytande på den unge svenskens konst. Zorn själv jämför honom med Velásquez. Flera av Sargents genombrottsverk finns representerade i nationalgalleriets samlingar. Zorn och Sargent kom under en tid att bli starka konkurrenter om societetens porträttupdrag men inte värre än att de båda kunde bygga upp förmögenheter på sin verksamhet.

För att återknyta till inledningen, visar detta även i ett samhällsperspektiv att det mervärde deras konst skapat för hundra år sedan *fortfarande* genererar arbetstillfällen åt alla dem som fortsatt kommer i beröring med deras verk. Kultur är således ingen "tärande" utan en "närande" verksamhet. Det är beklagligt att man skall behöva kampanjer som kulturhuvudstadsår för att fastslå sådana självklarheter!

Bertil Sundstedt